

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a horitékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője Rózsa Sándor főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

A magyarázatos bibliáról.

A mit a millennium előtt elviharzott multban a magyar protestáns egyház oly érezhetően nélkülözött, de létrehozni képes nem volt, most azt iparkodik vállvetett erővel pótolni s megvalósítani a hazai protestáns irodalmi társaság. Kétségkívül jelentős és teljes figyelemre méltó nevezetesen az a gondolat, melyet sokan sok rendben és sok módon hangoztattak már régesrégen, hogy t. i. az ígehirdetőknek s elsősorban az azokká lenni kívánó theologiai akadémiái ifjaknak a kezébe olyan bibliai kalauzt kellene adni, a melynek fáklyafénye mellett mind maguk megtalálhassák, mind másokkal megtaláltathassák az élet vize mellett vezető ama kies ösvényt, a melyen a kik járnak, nem botlanak meg s nem esnek el soha örökké. Ám e szent cél elérése idáig nem is annyira az értelmi erők hiánya, mint inkább a magyar protestánsizmus ama paizsos ellensége, a szegénység miatt lehetetlennek bizonyult. De mint minden eszmét, úgy a magyar magyarázatos biblia kiadásának eszméjét is, az idő lassan-lassan odáig érlelte, hogy ma már, ha szinte nem egyéb, hát legalább a vállalat tervezetének megbeszélésére s megállapítására vonatkozó indítvánnyal elő lehet állani. Ide irányul az a fölhívás, melyet az irodalmi társaság választmánya által kiküldött tervező bizottság elnöke főtiszteletű Szász Károly püspök nevében s megbízásából, Szóts Farkas theol. tanár, mint a társaság titkára, a napokban menesztett mindazokhoz az illetékes tényezőkhöz, a kiknek hathatós közreműködésétől e nagy vállalat sikerülését remélni és várni lehetséges.

Ha már ennek a buzgó felhívásnak nem leendene semmi más maradandóbb eredménye, mint csakis az, hogy a felszólított és bizonyára

illetékeseknek vélt egyének az elibök tűzött öt kérdőpontra nézve véleményeiket előadják: ez már magában véve is értékes, érdekes és tanulságos lenne a mi viszonyaink feltüntetésére. Mert ugyan kicsoda ne volna kíváncsi hallani az illetékes férfiak véleményét afelől, vajjon milyen magyarázatos biblia volna az, a mely mind az ígehirdetőknek segédkönyvül, mind a bibliakedvelő közönségnek bibliaolvasó kalauzul, mintegy „családi bibliául“ szolgálhatna és *tudományos (!) alapon*, de a gyakorlati szükségek szem előtt tartásával készüljön. Ez oly fogós kérdés, mely egymagában is sok tanulmányt, nem kis fejtörést és meglehetősen feltalálási képességet feltételez. És ez a kérdés talán épen azért van így fogalmazva, hogy a hozzászólásból megláttassék, ki mit ért a dologhoz? A feleletet csak az nehezíti, hogy a tervezett munkát a mívelt laikus közönség „családi bibliájának“ is kívánnák tekinteni. Mert hiszen köztudomás szerint, a mit tudományos magyarázatnak nevezünk, az sok olyan előleges szakképzettséget feltételez, melyet körülírásokkal, szólamokkal pótolni nem lehet. Így p. o. ha valaki akár az ó-, akár az újszövetségi iratokat tudományosan exegetálni akarja, az eredeti szöveg nyelv- és mondattani alapos ismerete nélkül még csak meg se tud moczczanni, holott ez számtalan emberre nézve csak betűragás. Viszont a kritikai kérdések taglalásánál oly temérdek műkifejezés fordul elő, hogy azok fogalmi jelentésének tudása nélkül, a nem theologiai iskolázott legmíveltebb világi ember is felakad. E szerint, ha tudományos színvonalon álló vállalatot szándékozik kiadni a társaság, akkor a „családi biblia“ iránt támasztható igények kielégítéséről le kell tennie. Mert, bár a biblia mindig igazság és élet beszéde, akár lelki szükségből olvasom, akár tudományosan magyarázom, mindamellet,

mikor héber, arám, vagy görög szöveg tudományos exegesisével van dolgom, ott tekinteten kívül kell hagyni az egyéni hitélet, vagy a lelki szükséglet kérdését. Ott nem a lelkület sugalma, még nem is valamely egyház dogmája, hanem a tudományosan kinyomozott és bebizonyított igazságé a döntő szó. Épen ezért nem gondoljuk, hogy ezen vállalat szellemi értékét és irodalmi sikerét annál inkább lehetne biztosítani, mennél több munkatárs vesz részt annak létrehozásában. Az ó- és újszövetségi iratokat külön-külön megannyi kézre bízni helytelen volna, még ha talán vállalkozni képes látens jeleseink közül 66-an ajánlkoznának is. Ime a biblia-reviziónál is bebizonyult, hogy ha kezdettől fogva az egész munkára csak negyedrészt annyi, *de rátermett* munkást bíztak volna meg, azóta már megjelent volna a teljes mű.

Czélyszerűbb lesz most is egészen szűkebb körű szerkesztő bizottságot alakítani azon valóban szakavatott — ez idő szerint gyérszámú — lelkipásztorokból és theol. professorokból, a kik hivatásszerűen és sikeresen foglalkoztak már idáig is a biblia eredeti szövegének tanulmányozásával, illetőleg tanításával és irodalmi művelésével; a kik tapasztalat szerint kifogástalanul tudnak magyarul írni; a kik a gyülekezeti tagok ájtatossági szükségletét, valamint a theol. tudomány mai fejlettsége állását egyaránt jól ismerik; a kik minden más teendőtől menten, teljes idejüket ennek a munkának szentelhetik legalább pár esztendeig. Dilettánsok csak kockáztatnák, más rendbeli teendőkkel elhalmozott embereink pedig — még oly kitűnő arravalóság mellett is — csak késleltetnék a sikert. Külö-

nösen gondos körültekintéssel s elfogulatlan méltánylással kell eljárni a főszerkesztő kiszemelésénél. Ha megtaláltuk a jelesek közül az épen erre rátermett férfiút: a vállalat szellemi sikere már félig biztosítva van. A mű beosztása, rendszere s a munkatársak összeválogatása a főszerkesztő felelősséggel járó teendője lenne s egyelőre is óhajtanók, ha minél előbb egyes mutatóvonalokból láthatnók, hogy ki miként fogja fel a feladat lényegét.

A külföldi hason czélu és tartalmu jeles vállalatok közül a mi viszonyainkra mindenben alkalmas mintát alig lehet találni. Starke, Lange, Meyer, Gerlach, de Wette, Manrer és a többiek mind külön-külön czélt tartanak szem előtt s talán a tisztaság tudós Godet előterjesztési modora felelne meg inkább a mi szükségletünk kielégítésének. Tény az, hogy miután a mi vállalatunk fogyasztó közönsége nem fog egy részben Amerikából, Angliából, vagy a németek közül kikerülni, hanem egészen a magunk területére leszünk szorítva: számot kell vetnünk minden igényre, különösbbe pedig a mű megrendelőinek létszámával, szóval a *vállalat anyagi kilátásaival*.

Egyelőre csak ennyit kívántunk a tervezett kezdeményezéshez szólani, jelezni akarván ezzel az eszme iránt táplált jóindulatu érdeklődésünket s a kivitel tárgyában felmerült aggodalmainkat. A jövő bár csak megmutatná, hogy aggodalmunk korai, érdeklődésünk ellenben igazolt volt.

E. J.

✦ TÁRCZA. ✦

Emlékezet.

Reformált vallásunk elhunyt dicső bajnokainak, mártirainak díszes emlékszobra ott magaslik Debreczen híterős városunk közterén. Be vannak vésve ez oszlop síma falára gályarabságot szenvedett református lelkipásztoraink s tanítóink nevei, lelkesítő, buzdító példaként a most élő s jövő utódok számára.

Ám nemcsak a 17., de e lehanyatló 19. századnak is voltak hazafiúi lelkü, nemzetünk s hazánk szabadságáért börtönt s halált szenvedett, vagyont és vért feláldozott jeles alakjai, a kik méltán megérdemlik, hogy e becses Lap hasábjain rólok megemlékezzünk s elismerésünk koszoruját siremlékekre feltűzzük.

Ha ama gályarab protestáns lelkipásztorok és tanítók emléke meg van örökítve, emlékezzünk meg az 1848/49-iki rablelkészeinkről is.

A világosi esemény után sötét gyász borult hazánkra. Szabadlelkü, önzetlen, szóval mint tettel, hazánk szabadságát s jogait védelmező honfiaink, sőt honleányaink is

elfogattak, hadi törvényszék elé állítottak. Az ítéletek voltak: halál, kegyelem útján börtön vasban, vagyonvesztés.

Olmütz és Józsefváros rablelkészeiről leszen e sorokban közlésem.

Olmütz várában ültek:

1. Könyves Tóth Mihály debreczeni lelkész.
2. Keszi Hajdu Lajos felavatott lelkész, szentesi igazgató tanár.

3. Barsi József bicskei közhitű pap, író, bölcsészeti-doktor, tudós társasági levelező tag, a ki bár névleg más hitű vala, de érzés, felvilágosodottság, lelki gondolkodás és szabadság-szeretet szempontjából igazi református, a mit bebizonyított az a tette, hogy kiszabadulása után reformátussá lett, tanárkodott a pesti ref. főgymnasiumban, meghalt mint országos statisztikai hivatalnok.

Hainau mind hármójokat kegyelem útján, vasban töltendő husz évi várfogságra s vagyonvesztésre ítélte.

A józsefvárosi börtönben ültek:

Az olmützi polgári várfoglyok 1852-ben Józsefvárosba szállítottak, azok közt

Indítvány*

a tiszántúli ev. ref. egyházkerületi egyházi értekezlet újjászervezése tárgyában.

A világi alelnök úr felhívására még 1895. október 23-án megtettem volt az ügyviteli szabályzat módosítására javaslatomat. Az ügyviteli szabályzatot vita nélkül fogadta el a váradi gyűlés. Azóta tapasztalatok is járulnak a módosítás szükséges voltához, ezeket előadom néhány pontban gondolatok gyanánt.

1. Elég lenne egy elnök és egy másod elnök, egyik egyházi, másik világi férfiú.

Indok. Nehéz, idővesztő és sok levelezéssel járó a két elnök érintkezése és megállapodásra jutása, mint ezt a Kovács Ferencz és Lukács Ödön közti számos levélváltás bizonyítja.

2. Az évi nagy gyűlések tartása a reformáció ünnepén elvonja a sok lelkészt saját gyülekezetéből, ez nem helyes.

Indok. Míg egy ponton száz lelkész is van jelen a reformáció ünnepén, ugyan annyi gyülekezet üresen hagyatik. Anyagilag is nagy áldozatba kerül a tagoknak egy pontra sereglése, s épen a választmány tagjai közül is sokan nem lehetnek oly módban, hogy utazzanak s megjelenjenek. De meg nekünk nem zajos tüntetéssel kell hatni, hanem csendes és áldott munkálkodás a feladatunk.

3. Az ügyrend 4-ik pontjában 3 szakosztály alakítandó; ez kivihetetlen és szétforgácsolja az erőt.

Indok. Oly széles mindenik szakosztály feladata, hogy azzal megbirkózni erőt felmúló s tömérdek időt kíván, a mivel a tagok nem rendelkezhetnek. De maga a nagy választmány teendőibe sem vehető fel mind. Egy új mint egy 2-ik superintendentia lenne így az értekezlet. Maga a választmány van hivatva mind a 3

* Ezt az indítványt az érdemes szerző a tiszántúli ev. ref. egyházkerületi egyházi értekezlet f. évi nov. 20-án tartott választmányi gyűlésében olvasta fel. A választmányi gyűlés egy bizottságnak adta ki megvitatás végett s majd a jövő évi közgyűlésnek tesz róla érdemleges jelentést. De egyuttal szükségesnek találta, hogy szélesebb körben megismerés és esetleg hírlapi megvitatás végett a Debreczeni Prot. Lapban közzé tétessék. A közlő.

szakosztály teendőit kezelni, vezetni, különben megbíratlanul sok gyűlésre leend szükség. A felölelt feladatok is részben olyanok, p. o. leányneveldek állítása, a sajtó irányzása stb., mik nem eshetnek egy szakosztály, még a választmány hatáskörébe sem. Általában óvakodni kell felette sok és részletes tárgyak felvételéről, elég *általánosságban maradni* és hagyni a kor és körülmények által időnként felmerítendő egyes újabb kérdések felvételét bizonyos egymásutánban, miket a választmány bölcsesége jónak lát besorozni munkájába. Előbb egyiket tárgyat oldani meg sokkal jobb, mintsem csak megpendített s végre nem hajtott feladatok küszöbére jutni, miáltal zűrzavar, néha halva született intézkedések tömkelegébe tévedhetünk.

4. A választmány is nagy számú, messze vidékekről választott, összejövetele és működése alig ritkán s nehezen létesíthető.

Indok. Jobb kevesebb és az ügyért lángoló, annak idővel is áldozható kevesebb és összhangzóbb elemekből s tagokból álló kisebb számú, de tevékeny választmány, mint inkább czimzetes tagokból álló, kiket hivatalos teendők ügyis másutt foglalnak el. A női tagok felvétele is nem bizonyult célravezetőnek, ők nem vesznek részt a gyűléseken.

5. Legczészerűbb volna a kerületbeli lelkész-értekezletre fektetni a fősulyt, ezek kifolyása gyanánt alkotni meg a kerületi értekezletet.

Indok. Központról s egyes vidékekről nem lehet belátni e nagy kerület fontos pontjain minő működés volna kívánatos és építő. Váradon, Szigeten, Szatmárt, Vásárhelyen, Békésen stb. más-más szükségletek vannak a hitélet fellendítésére; központról még az erőket sem ismerhetni, kik volnának a helyi pontokon ható tényezők? Vannak helyi és vannak általánosabb feladatok. Az egyházmegyék lelkészi értekezletei otthonosok és ismerősök és látók: mikre van körükben és területeiken szükség, ilyenek indítványára aztán — felderítettven — lehetne segélyül új erőt és támogatást vinni be a munkába.

6. Üdvösebb lenne lehetőleg nem kerületi és hivatalos tagokból szervezni a választmányt.

Indok. Ugy el vannak foglalva közgyűléseink vezér

1. Könyves Tóth Mihály.
 2. Keszi Hajdu Lajos.
 3. Csuthi Zsigmond verőczei lelkész, ismert egyházi író. 6 év.
 4. Fábrián Dániel marosvásárhelyi lelkész, író, képviselő. 6 év.
 5. Komáromy Lajos nagyváradi lelkész 2 év.
 6. Csányi Dániel debreczeni tanár 12 év.
 7. Szabó Károly czeglédi lelkész 15 év.
 8. Tébi Zsigmond foktői lelkész 15 év.
 9. Szászi József gergyeni lelkész 18 év.
 10. Vörösmartí Sándor, gergyeni tanító 15 év.
- E hazafiak már mind nyugosznak, egyedül Keszi Hajdu Lajos él Kisujszálláson.
- Erdélyi lelkészek, kik a szabadságharc bevégezése után történt eseményekért ítéltettek el:
11. Palkó György nagysolymodi lelkész.
 12. Dáné Mózes székelykereszturi lelkész.
 13. Solymosi István galambfalvi lelkész.
 14. Beke Dénes agyagfalvi lelkész.
 15. Jakó Antal musnai lelkész, igen tisztos öreg férfiú.
 16. Albert János marosvásárhelyi lelkész.

17. Bitai Mihály csekefalvi lelkész.
 18. Deák Farkas
 19. Horváth Gáspár
 20. Nagy Dániel
 21. Musnai Pál
 22. Makai András tanító.
- Egységshivők:
23. Árkosi Mihály fiáthfalvi lelkész.
 24. Sófalvi József derzsi tanító.
- Közlő ez erdélyi atyafiakról semmi tudomással sem bír.
- Evangélikusok:
25. Pák Mihály iglói lelkész, püspök.
 26. Ruman Márton kézsmárki lelkész.
 27. Klein Ernő felkai lelkész.
 28. Melczer János rákos-kereszturi lelkész.
 29. Balog Lajos zayugróczyi segédlelkész.
- Közlő tudomása szerint ezek mind elhunytak. Béke, kik elhunytatok, sirjaitokon; áldás reátok, kik még éltek.
- Kisujszállás, 1896. nov. 26.

Keszi Hajdu Lajos.

és hivatalviselő tagjai, hogy idővel és tollal sem bírják még egy másik nagy munkakör lelkiismeretes teendőit végezni, egyszerre hivatalos és nem hivatalos munkamezőn dolgozni. De meg a közkormányzatban benlevő tagokon kívül sok új erő lappang, ezeknek kellene szellemi erejét tömöríteni új munkatér adással, új elemek felfedése és bevonásával.

7. A népes városokban, kivált hol gymnasiumaink és így szellemi és értelmi erőink is vannak, városi értekezletek volnának alakítandók.

Indok. Az értelmiség a 15—20 stb. ezer lélekből álló gyülekezetekben található, ily helyeken felolvasások és emberszereteti intézmények létesíthetők; itt volna aztán helye a női tagok bevonásának, s ha mást nem tehetnének ott, létesíthetnének református jellegű jótékony nőegyleteket, szegény gyermekek gondozását, keresztyén ifjak egyletének létesítését stb. A megyei lelkész-értekezletek és városi értekezletekkel szerves összeköttetésben lehetvén, a nagy terjedelmű egyházkerület csak így jöhetne mozgalomba, akcióba a szerte-szét lappangó erők és tehetségek felismerése és felhasználásával.

8. Az egész egyházi értekezlet tehát újra szervezendő, gyakorlati, kivihető eszközök tekintetbe vételével. Az eddigi módon valódi építő jövője aligha lesz. Az óriás — 100-akból álló s ephemerszerűleg más-más elemekből egybe jövő — évi nagy gyűlések zaja, némi pompát keltenek, de tanácskozásra, vitatkozásra, részletek megoldására nem képesek.

E gondolatok csak egyéni nézetek. Ha a választmányban némi pártolásra talál: küldessék ki néhány tag az alapszabály és ügyrend *módosítására*, javaslatra küldessék meg az egyházmegyei lelkészi értekezletnek s ezek véleménye meghallgatása után, készítse elő a választmány a módosítást. Alulról és a közlelkülettől indulva és fakadva jöhet létre közjóra világló, és szerencsésebben működő új közeg egy nagy református egylet, kör vagy értekezlet.

Debreczenben, 1896. nov. 20.

Balogh Ferencs,
hittanár.

TANÜGY.

A m.-szigeti jogakadémia.

Néhai jó gróf Buttler János szükségesnek látta, hogy magyar hazánk keleti szegletében, Máramarosban, ebben a polyglott vármegyében, egy felsőbb tudományokat terjesztő iskola is legyen.

1834-ben megalapította az ev. ref. lyceum kebelében fennálló *jogtanodát*. Adott a tanárnak (akkor egy tanár elég volt az összes jogtudományok tanítására) lakásul egy emeletes házat (most is megvan), 16 darab szántó- és kaszálóföldet (egy sincs meg; beleolvadt a főgymnasium vagyonába) és 16 ezer 666 váltó rénes forint készpénzt (nagy része ennek sincs meg). Az így kreált és dotált katedrára elhívták első tanárukat *Pataki János* jogtudós embert.

A jogtanoda egészen 1848-ig fényesen töltötte be hivatását. Pataki a magyar jogot eleitől kezdve magyar nyelven, magyarosan tanította.

Innen, ebből a sasfészekből, repültek ki azok a fényes multú *magyar-oláhok* és *orosok*, a kik a magyar szabadságharc idejében elől lobogtatták azt a nemzeti színű zászlót, a melyikre ez volt írva: „A nagy világon e kívül, Nincsen számodra hely!” a kik az abszolút

korszakban személyes szabadságuk és vagyonuk elvesztésével is, velünk együtt szenvedtek a magyar hazáért, mindnyájunk közös, édes anyjáért.

A jogtanulás eme világító tornyában ismét felgyújtották a lángot 1876/7-ben; ismét megnyílt az első évi jog. Az elszéledett nyáj, a tanuló ifjúság lassan megint összegyűlt a régi oltár köré. A jogi tanoda alapjai és jövedelmei az 1854-től 1876-ig terjedő 22 év alatt belevegyültek a lyceumi vagyonokba. A lyceum két ága, a gymnasium és a *jogakadémia* (már ekkor akadémia) összeölelkezve haladt, fejlődött a tökéletesedés felé; vagyonaik, tanáraik kiegyenlítették, kiegészítették egymást. Testvér a testvért nem hagyta.

Sajátos jelenség ez intézetben az, hogy hosszú idők óta nincs gazdája (még most sincs). Eleinte, mint-hogy az erdélyi fejedelmek alapították, ezek ügyeltek rá. Később, elszakadván Máramaros Erdélytől, Sziget város s különösen ennek nemesi testülete pártolgatta. Majd a vármegye protektorátusa alá került, a honnan lassanként kiszorulván, hol a szigeti egyház, hol a máramarogocsa egyházmegye, hol a tiszántúli nagy egyházkerület vetett reá kegyes pillantásokat; de ha bajban volt és segédelmet kért: egyiknek sem kellett.

Az újabb alkotmányos aera alatt mind több-több figyelem fordul a nevelés-oktatás ügye felé. Kezdek észre venni, hogy „Elvész a nép, mely tudomány nélkül való”. Törvényes intézkedés történik előbb a népoktatás, aztán hosszas vajudással a középoktatás iránt. A felsőbb oktatás csüng a miniszteri rendeletek özöne közt, mint a Mahomed koporsója.

Egy-egy angett, egy-egy röpirat, egy-egy hírlapi cikk felveti a felsőbb oktatás rendezésének kérdését; biztató szavakban, tervezgetésekben nincs hiány; de valójában, a dolog lényegét illetőleg, nem történik semmi. Különösen a jogi oktatás nagy félremagyarázások és nagy ferdeségek között teng-leng. A vidéki jogakadémiákra pláne ki van mondva, hogy „*ellörlendők*.”

Jogász-nemzet vagyunk, jogászok s különösen gyakorlati jogászok nélkül meg nem élhetünk; apánk, nagvapánk, majd minden pereputtyunk jogász volt, általános műveltségét mind, mint ilyen szerezte s mégis kisebbit, elnyomni akarják kivált a vidéki jogtanulást. Csudálatos, de igaz, hogy bár a legjelesebb jogászokat a vidéki akadémiák adják; a törvény legügyesebb alkalmazói, a kiváló ügyvédek és bírák a vidéki jog- és államtudományi karokból jönnek: mégis ez kellő méltánylásra nem talál.

A protestáns felekezetek nagy áldozatokat hoznak az általános műveltségnek s kivált a hazafiságnak jogakadémiáik fentartásával. Nem említek többet, csak a miénket itt Szigeten. Valóságos sziklára helyzetetett lámpása ez itt a haza végszegletében az ismeretek terjesztésének és védbástyája az igaz magyar hazafiságnak.

Elbeszélhetetlen küzdelmekkel tartja fenn a szegény itteni kálvinistaság ezt az intézetet.

A tanárok szegénykedve, erejükön felül dolgozva, szerényen elhúzódva, szent lelkesedéssel végzik kötelességeiket; várva, remélve, hogy majd csak eljő a jobb idő is.

A millennaris esztendő némi előnnyel kecsegtetett. Sziget város megszavazott egy katedrát, a vármegye megígérte a másikat. Egyikből sincs még semmi. Vagyunk, a hogy voltunk: kevés fizetéssel, kevés, de lelkes tanerővel, halmozott munkával.

A tiszántúli egyházkerület gymnasiumi felügyelője legközelebbi jelentésében (legalább a lapok szerint) megemlékezett a mi jogakadémiánkról is; nem vitatom, hogy

kellő ismeretével-e vagy nem. Már azt, hogy észrevett bennünket, méltányolom. Annál lehangolóbb volt reánk, hogy az egyházkerület nagyérdemű főgondnoka most, mikor székébe iktattuk és remek programbeszédét tartotta, minden egyházkerületi tanintézetre figyelmét, gondoskodását ígerte, a debreczeni főiskolát, leány-növeldét természetesen külön is felemlítette, de a mi szegény akadémiánkról, mint egy mostoha gyermekről, nem emlékezett. Hogy ez csak véletlenségből történt, onnan is gondoljuk, mert azóta már ő küldötte el a gymnasiumi felügyelőt s ő bízta meg a püspök úrral egyetemben arra, hogy érdeklődjék a jogakadémia ügyei iránt is.

Öröm tölt el bennünket, ha jóindulatú érdeklődést látunk. Eszünkbe jut, hogy hátha még gazdája is akadna ennek a felsőbb oktatási intézetnek? Eddig hiában jártunk az egyházkerületre, hiába küldöttük fel számadásainkat, hiába leveleztünk a püspöki hivatallal, hiában kínálgattuk magunkat: nem kellettünk. Hiába volt benne az értesítőben szegénységünk; hiába a tanárok gyarló fizetése, nagy megterheltsége: nem fordult erre figyelem. Debreczen, a zsiros alföldi Debreczen mellett, a mi dicsekedésünknek méltó tárgya mellett, elfeledkezett mindenki a szegény felföldi Szigetről s annak harczoló főiskolájáról.

Különben most sem a szegénység ellen panaszo-lunk mi; csak pártolást kérünk. Segítsen nekünk a nagy tiszántúli egyházkerület abban, hogy annak idejére vagy a törvényes módon berendezkedhessünk, vagy utolsó esetben az állam átvegyen bennünket és királyi jogakadémiává váljunk. Meghalni ne engedjenek.

Mi, itteni küzködő tanárok, nem „Cicero pro domo” beszélünk. A mi dolgunk, jövőnk rendezve van minden eshetőségre. Annyi alap van, a melynek jövedelme minket szegényesen, ahogy eddig, ezután is eltart, mi tőlünk ezt senki el nem veheti; de beszélünk hazafiai és köz-művelődési szempontból. Nevelni az ifjúságot: ez a fő; nevelni: hazafias, magyar érzelemben. Ez a mi nagy és szép feladatunk. A tudósokat hadd létesitse az egyetem; a diplomákat hadd gyártsa más: mi tanítsunk és neveljünk.

Ha a magyar hazafiság e dicső, régi végvárát, a szigeti ev. ref. jogakadémiát, a legmagyarabb és leg-gazdagabb egyházkerület el nem hagyja; ha az a figyelem, mely most Debreczenből felénk fordult, igazi és javunkra czélzó: akkor mi rajtunk „A pokol kapui sem vehetnek diadalmat!”

A m.-szigeti jogakadémiát, ha nem volna, teremteni kellene; ha pedig megvan: fentartani és dicsekedni kell vele. Álljuk körül, tartsuk magasra ezt az észak-keleti Kárpátok ormára állított nemzeti lobogót!

V. Krúszelyi Bálint.

K. B. t. barátunk cikkét közöltük főleg azért, mert szerintünk is eljött az ideje annak, hogy végre-valahára a szigeti jogakadémia kérdésével behatóan foglalkozzunk. Épen ezért készséggel nyitunk tért az érdeklődők és hivatottak hozzászólásának, a mi bizonyára nem is fog elmaradni. Néhány megjegyzést azonban már most is tennünk kell, hogy valamikép a megbeszélés téves irányba ne tereltessek.

Először is nem felel meg a valóságnak cikkíró azon állítása, hogy a középiskolai felügyelő jelentése a szigeti jogakadémiára is kiterjeszkedett. A középiskolai felügyelő sokkal inkább ismerős hatás- és feladatkörével, semhogy ezt tette volna.

Másodszor azon állításhoz is szó fér, mintha a szigeti jogakadémia magát az egyházkerületnek valami nagyon *kínálgatta* volna; sőt ellenkezőleg épen az a körülmény indította az egyházkerületet legközelebbi határozatának meghozatalára, mert a szigeti jogakadémia következetesen kivonta magát azon autonom felekezeti hatóságjogköre alól, a mely vele szemben a tiszántúli ev. ref. egyházkerületet törvény szerint megilleti.

Harmadszor ez alárendeltségi viszony respektálására nem annyira azért kellett figyelmeztetni a szigeti jogakadémiát, mintha az egyházkerület osztakozni sietett volna abban a dicsőségben, a mely a szigeti jogakadémiát cikkíró barátunk szerint megilleti, hanem inkább annak a felelősségnek érzetéből folyólag, a melyet a szigeti jogakadémia nagyon problematikus értékű szolgáltatásai miatt az államkormányval és a közvélemény-nyel szemben az egyházkerületnek viselnie kell.

Végül pedig a dolog érdemére nézve az a véleményünk, hogy a szigeti jogakadémiát fenn kell tartani, ha lehetséges azt a kor kívánalmainak megfelelőleg szervezni. Ha azonban ez nem lehetséges: akkor nem dicsekedni kell vele, hanem el kell törülni a föld színéről, mert meggyőződésünk szerint mai alakjában semmiféle szükségét nem pótol, sem Istennek, sem a nemzetnek, sem a kulturának valódi szolgálatot nem tehet. És a dolognak erről az oldaláról semmiféle érzélgés által nem engedjük a figyelmet eltereltetni, mert ezt követeli ugy a közérdek, mint a szigeti akadémia jól felfogott érdeke.

Szerkesztő.

A református népiskola.

IV. A tanterv.*

A IV-ik osztály olvasókönyvének tervrajza ugyan-azon elvek szerint van beállítva, mint a III-ik osztályé, s mint az, az okt. 4-ki közleményben olvasható.

2. Írás és fogalmazás.

Ezen a fokon a szép és ütenyírás a rendes ütenyszavak szerint tanítandó. Figyelembe veendő, miszerint a szép és csinos írás előkészítés arra, hogy növendékeink a rendszerező fokozaton a fogalmazás külalakjára nagy gondot fordítsanak. A tanító tehát a vonalközök betöltését, s vékony és vastag vonalak huzását, a betűk dülését s a tisztaságot illető követelményeiben szigoruan pontos, kitartó legyen. Az ütenyírás tanításán kívül előír a táblára egyes szavakat, azután mondatokat, másolat az olvasókönyvből kettős vonal közé s egyes vonalra, itt a javítás, igazítás, a mit a gyermek önmaga végez, nem annyira a helyes mint a szépírás szempontjából történik.

Míg az alapfokon (I—II. o.) a fogalmazás előszóval történik, vagyis a beszéd s értelemgyakorlatok segélyével oda képesítjük a gyermeket, hogy az értelmi körökhöz mért kérdésekre hibátlan, szabatos feleleteket tudjanak adni, addig a közvetett szemlélet fokozatán (III—IV. o.) ezeket a hibátlan szabatos feleleteket már nemcsak *előszóval*, hanem *írásban* is ki kell fejezni.

A fogalmazás tanítása ugrásokat nem tűr. Először hibátlan, jó másolás, másodszor diktálás utáni, harmadszor emlékezetből írás. E czélból a III-ik, IV-ik

* Egy okt. 25-én beküldött közleményem eltévedvén, a közlés megakadt, miért is a t. olvasók szíves elnézését kérem. Egyébiránt a népiskolai tanterv napjainkban mindig aktuális jelentőségű. Az újabbkori népiskola 30 év óta egy beteg társadalmat nevelt. Államnak és egyháznak elsődrendű feladata keresni az eszközöket, melyekkel tiszta erkölcsi alapon álló értelmes köznépet lehessen nevelni. V. J.

osztályban az olvasókönyvből rövid olvasmánydarabokat másolnak; a tanító diktálása után mondatokat, meséket, könyv nélkül megtanult verseket pedig emlékezetből írják; a nyelvképzőben adott kérdésekre, s az ugyanott tanult nyelvi törvényekre szabatos feletet adnak; példákat írják. Az ezen osztályok számára írt olvasókönyv s nyelvképző tehát a fogalmazás összes anyagját magában foglalja.

3. Emlékezet gyakorlás.

Az emlékező tehetség az *értelemnek* ismeret, gondolkodás, ítélet egyik alárendelt tehetéke. A közvetett szemléltetés fokozatán (III—IV. o.) a kézikönyvekkel, az ismeret, gondolkodás, ítélet hátrányára túlyomóan az emlékezőtehetséget fejlesztjük s a feledésnek tanítunk, de az általam tervezett olvasókönyvekkel a célunk megfelelően egyenletesen mindeniket. Az emlékezőtehetség fejlesztésének eszköze tehát a tantervbe felvett s az olvasókönyvbe befoglalt humán és reáltárgyak tartalmi felfejtése s összefüggő szabatos előadása, valamint az olvasókönyvek e) pontja alatt felveendő hazafias versek s zsoltár és dicséretversek betanulása.

4. Nyelvtan.

A III-ik osztály nyelvképzési anyagát egész terjedelmében közöltem, hogy a t. olvasó lássa, mi különbség van a nyelvi törvény és a nyelvképzés között. A IV-ik osztály nyelvképzési anyagjának csak tervrajzát adom a következőkben:

A III-ik osztály anyagjának elisméltése. A mondatok, a szavak, a tagok, a betűk. Magas és mély hangú szavak. A val, vel és vá, vé használata. A befejezett cselekvés egyes és kettős *t* betűje. A tárgyas ragozás *j* betűjének változása. A felszólító jelen *j* betűje. A *j* és *ly*. A kettőztetett mássalhangzók. A tárgyak közös, a dolgok elvont főneve. A tulajdon főnév. A tárgyak és dolgok fő és melléneve. A folyó, befejezett és beálló cselekvés. A mondatok alakjukra nézve. Az egyszerű mondat. A melléknévi jelző. A számnévi, birtokos és főnévi jelző. A raggal alkotott határozók. A névmások. A birtokos személyragok. A névutók. A névutókkal alkotott határozók. Az igehatározók. A kötőszavak; indulatszók. A felszólító és feltételes mód folyó és befejezett cselekvése. Fő, melléknévi és határozói igenév.

Jegyzet. Ezen nyelvképző szintén a IV-ik o. számára előírt vallás, történet, földrajz, természetrajz anyagából van feldolgozva, a fogalmazás tárgyaival kibővítve, s mint a III-ik osztálynál, úgy itt is hasznos kérdésekkel berekesztve.

Tanterv az V—VI-ik osztály olvasókönyvéhez.

A tanterv azon általános célja, miszerint a népiskola célja nem rendszerbe foglalt ismeretek közlése által a tudományok mélyére hatni, hanem az ismeretszerzés módjával mint az özképzés eszközével megismertetni: ezen a fokon valószínűleg meg teljesen.

E célból az olvasókönyv úgy szerkesztendő, hogy az a tudvágyat felébreszse, az önképzési hajlamot nevelje és erősítse, az iskolát az élettel egybekapcsolja, az embernek Istenhez, a világhoz és az emberekhez való viszonyát határozott irányban körvonalozza, vagyis hogy az, a népiskolából kikerült egyszerű köznépek künn az életben is kedvenc olvasmánya, útmutatója, második bibliája legyen. A rendszerező fokozat olvasókönyvének tartalma tehát e három főpont alá csoportosítható: *Isten, ember, világ.*

T á r g y m u t a t ó.

a) Isten.

1. A pogány vallás; 2. A vademberek társadalmi élete; 3. Rabszolgakereskedés, emberevés; 4. A magyarok ősvallása; 5. A mi Istenünk, a teremtés, az értelem és a kijelentés világánál; 6. Az ószövetségi kijelentés; 7. Mózes öt könyvének magyarázata; 8. A tiz parancsolat; 9. Az isteni gondviselés egyesek és nemzetek életében; 10. A fogság, a bűn büntetése; 11. A próféták; 12. Az újszövetségi kijelentés; 13. Jézus földi élete; 14. Az evangélisták életrajza; 15. Az apostolok cselekedeteiről írott könyv rövid vázlata; 16. Pál apostol életrajza; 17. A keresztyének üldöztetése; 18. Nagy Konstantin; 19. Mohamed és az izlam; 20. A pápák; 21. A vallásba becsuszott emberi találmányok; 22. Wald Péter és Huss János életrajza; 23. Luther és Zwingli életrajza; 24. Kálvin életrajza; 25. A három békekötés; 26. Gálvarabok; 27. Isten a világ teremtője; 28. Isten a világ fentartója és gondviselője; 29. Az ember bűnre hajlandósága; 30. A váltság munkája; 31. A Szentlélek ma is működik; 32. Az ember halandó volta; 33. A XC-ik zsoltár magyarázata; 34. Én örök életre vagyok teremtvé; 35. Az embernek Isten iránti kötelességei; 36. Nincsen sem úr sem szegény, sem szolga sem szabados, mert mi mindnyájan egyenlők vagyunk Isten előtt; 37. A református templom és iskola; 38. A ref. egyház igazgatása; 39. Az álszenteskedés és elfogultság (szekták és katolikusok); 40. Isteni és emberi törvény. (Adjátok meg Istennek a mi Istené, és a császárnak a mi a császáré.)

b) Ember.

41. Az ember társas lény; 42. A családi élet szentsége. 43. A szülők és gyermekek egymásiránti kötelessége; 44. A tanító és tanítvány; 45. A gazda és cseléd; 46. Ifjak és öregek; 47. A hatodik, nyolcadik és kilencedik parancsolat; 48. A gerenda és szálla magyarázata; 49. Mi lesz a gyermekből, ha kikerül az iskolából? 50. András, a szolgálégény; 51. András nem beszél trágárságokat; 52. András jól szánt, jól vet; a gazda jól arat; 53. András bánásmódja a jószággal és gazdasági szerszámokkal; 54. András a konyhakertben; 55. András fanemesítést tanul; 56. András a szőlőtenyésztést is megtanulja; 57. András minden vasárnap a templomban van; 58. Andrást katonának viszik; 59. A katonaságból három csillaggal jön haza; 60. András nem jár a korcsmába; az olvasókönyvben megfeddi Szájas Pétert, a miért ámitja a népet; 61. András megházasodik, idővel bíró lesz; 62. Gyuri asztalostanoncz lesz; 63. Gyuri a Thonet házhoz kerül Budapestre; 64. Minden mesterségnek arany a feneke; 65. Miklós Debreczenbe megy deáknak; 66. Az apa tanácsai Miklóshoz; 67. Mire tanítják Debreczenben a diákokat? 68. Hogy használnak a hivatalnokok a társadalomnak; 69. Barcsy János elprédálja az apja vagyonát; 70. Az ügyiratok; 71. Barcsi János levelet ír; 72. A posta; 73. Földesen a szegények számára menházat építenek; 74. A magyarok ősi erénye az áldozatkészség; 75. Barcsi János lopott; 76. A törvény és a bíróság; 77. Törvényhozás, miniszterek; 78. A király; 79. A magyar nemzet történetének vázlata (Peres Sándortól); 80. Legrégibb írott emlékünknél (1000—1301-ig); 81. Ének Pannónia megvételéről (csak három szakasz) 1301—1407.; 82. Ének a teremtésről (1407—1530-ig); 83. Pesti Gábor meséi (1530—1606.); 84. Példás vadkert (1606—1711.) 85. Katona-dal (1711—1772.); 86. Csatadal (Horváth Ádám-tól), 87. A reményhez (Csokonay) 1772—1807; 88. Jót

s jól (Kazinczy), 89. Fohászokodás (Berzsenyi), 90. Apologok (Fáy A.), 91. Remény s emlékezet (Kölcsey), 92. Szózat (Vörösmarty), 93. Hymnus (Kölcsey) 1807—1830; 94. Széchényi István, 95. B. Eötvös József, 96. Garay János, 97. Tompa Mihály életrajzai; 98. Távolból, 99. Hazámban (Petőfi); 100. Családi kör, 101. Fülemlé (Arany); 102. A koldusgyermek (Jókai); 103. Töredék az ember tragédiájából (Madách); Jegyzet: A kor és életrajz mindenütt a mű előtt lesz. 104. A régi Egyiptom; 105. Czirus; 106. Solon és Likurgus; 107. Nagy Sándor; 108. Romulus és Rémus; 109. Augustus; 110. Attila; 111. A keresztes háborúk; 112. Gutenberg; 113. Kolumbusz Kristóf; 114. XII. Károly és N. Péter; 115. Pitt, Franklin; 116. Nagy Napóleon; 117. Vilmos császár, Bismark.

c) *A világ.*

118. A haza; 119. Az ember, mint honpolgár; 120. Isten mindent jól teremtett; 121. Magyarország viszonya Ausztriához; 122. Európa népei faj és vallásjelleg szerint; 123. Utazás Nyugat-Európába; 124. Angliagyári ipara és kereskedelme; 125. A Földközi tengerbe nyúló három félsziget; 126. Kelet-Európa; 127. Szilágyi Miska Fiuméba szökik s matróz lesz; 128. 40 év múlva Mihály bácsi haza kerül Földesre s a következő csodálatos dolgokat beszéli el:

I-ső fejezet.

Melyben Mihály bácsi a tengerről beszél, s leírja első utját Arábiába, a honnan kávé hoznak.

II-ik fejezet.

Mihály bácsi Kelet-Indiába megy; elefántot, orosz-lánt és tigrist lát; volt a pogányok templomában is.

III-ik fejezet.

Tovább utaznak Khinába; beszél a mongolokról, Szibériáról s az egész Ázsiáról.

IV-ik fejezet.

Melyben előadja Mihály bácsi, hogy Uj-Guineában a pápuák majd megették, de ezt Gáll János nem akarja hinni.

V-ik fejezet.

Mihály bácsi megfeddi Gáll Jánost, s még csodálatosabb dolgokat beszél a Nagy-Oczeánban levő szigetvilágról.

VI-ik fejezet.

Mihály bácsi Braziliába megy s elbeszéli, hogy milyen állat és növényvilága van Dél-Amerikának.

VII-ik fejezet.

Hazafelé-jövet tengeri vihar éri őket utól; Afrika partjaira vetődnek; beszél a szerecsenekről s Afrika állatairól.

VIII-ik fejezet.

Mihály bácsi elbeszéléseit az egész falu bámulva hallgatja; földgömböt hoz be; beszél az egyenlítőről, s a földgömbön levő többi körről; meg magyarázza a föld kettős forgását s a sarkvidéket.

XI-ik fejezet.

Mihály bácsi telepítvényes lesz az Egyesült államokban; beszél a cukornádról, dohányról és mérges kígyókról.

X-ik fejezet.

Melyben Mihály bácsi elbeszéli, hogy az amerikai kőszénbányákban magyar munkásokkal találkozott, s hogy a korhely Amerikában is szegény.

XI-ik fejezet.

Mihály bácsi a gőzgépekről, a villanyról magyaráz

elmondja az Edison életrajzát; Gáll János megint kételkedni akar.

XII-ik fejezet.

Mihály bácsi felvilágosítja Gáll Jánost, hogy nem olyan ember ám Edison, mint minálunk Szájas Péter; beszél a népámitókról és a szociálistákról.

XIII-ik fejezet.

Mihály bácsi a jó egészség kellékeit magyarázza; beszél a köztisztaságról kórházakról, iskolákról s megmagyarázza, hogy mi a közügy.

XIV-ik fejezet.

Melyben előadja Mihály bácsi, hogy 40 évi távollét után megszállja a honvágy; hazájába indul s mikor szülőföldre szép határára ér, zokogva borul le s megcsókolja az édes anyai földet.

XV-ik fejezet.

Mihály bácsi a mormonokról, svédborgiánusokról, baptistákról s egyéb szakadókról beszél.

XVI-ik fejezet.

Melyben Mihály bácsi a XV-ik és a XIX-ik század felfedezéseiről beszélget.

XVII-ik fejezet.

Mihály bácsi a naprendszeréről s a többi világokról tart magyarázatot; beszél a tér végtelenségéről és az Örökkévalóról; most már Gáll János sem kételkedik; indítványozza, hogy énekeljék el: Nagy az Ur ki fényes házat építette.

129. Én vagyok az Alfa és az Omega; 130. Kihez mennék máshoz Uram! Örök életnek beszéde vagyont nálad; 131. Az uri imádság.

1. *A nyelvtan összes anyaga*.*

2. *Írás, fogalmazás, emlékeztetőkortás.*

Mint egyházkerületi tantervünkben elő van írva.

3. *Nyelvtan.*

Az V. és VI-ik osztály nyelvtani anyaga lényegében csaknem ugyanaz, a mi a III-ik és IV-ik osztályé; csak hogy ezen a fokon már a nyelvi törvények alapos tudása a cél; mert, — eltekintve a rendszeres nyelvtan tanításának alakilag képző voltától, — ez az életbe lépő növendékek általános polgári szükségletei közé tartozik, s ez a fokozat készíti elő a gymnasiumba lépő növendékeket is. Ez okból a tananyag beosztása csaknem ugyanaz, mint az V. és VI-ik elemi osztállyal párhuzamosan haladó gymn. I. és II-ik osztályé.

Csak hogy az eddigi élettelen „hangtan betűtanra vagyis helyesírás tanra változtatandó“, mint ezt Simonyi Zsigmond „Kis magyarnyelvtanában“ keresztül is vitte.

Vincze Főzsef.

(Folyt. köv.)

* Eddig megjelent népiskolai olvasókönyveink szintelenek. Nem hogy a Jézus Krisztusról, hanem még Istenről is szinte félve mernek emlékezni, pedig a református népiskolai olvasókönyveket magyar nemzeti szellemnek s protestáns öntudatnak kell áthatni. Vajon mikor jön el az idő, a mikor népiskoláink homlokán ott fog állani: En nem szégyenlem a Krisztus evangéliomát.

Hát még a nyelvet! Az I. és II-ik olv. könyvek közt még kerülnek jők, de azután az írók legalább is akadémikusoknak képzelik a népiskola növendékeit, s adják nekik *leíró* alakban a száraz eledelt. Ne ngy uraim! En növendékeimet az iskolában *tisztaság, rendszeretetre, szorgalomra, takarékoságra, törvénytiszteletre* szoktatom, mert ezek alapjai a család és társadalom boldogulásának. Ezekkel *hat* a népiskola az életre de ha ezeket az elveket keresztülviszszük az olvasókönyvben, hogy az muzsikaszóban a szülőket is tanítsa, s ha kell megszegyeníts; akkor meg az iskolát az élettel kapcsoljuk egybe s meg van oldva egy probléma A kőznép az *elbeszélő* alakot szereti. Az új olv. könyvek tehát Robinzon és Boros Mihály-féle irányban szerkesztendők.

V. J.

KÖZÉLETÜNK.

Utóhang a felső-szabolcsi gyűlési tudósításhoz.

Tiszt. *Osváth Pál* úr igazságér etébe szívesen ajánlvá.

Kissé késett ez utóhang. De a *kivánt* hivatalos aktákat beszerezni több időbe került a közbeeső postá-állomások miatt.

Referens mindenekelőtt kijelenti, hogy *Osváth Pál* tisztársát sérteni legkevésbé volt szándékában. *Tényekről* referált, — legalább őszinte szándéka ez vala és marad s csak gyarlóságának kéri betudni, hogy „*ismét* (!) nem valóságnak megfelelő hű tudósítást közölt.“

Az alábbi hivatalos okmányok kireparálják Referens hibáját s irányának hiányait.

Tehát: egyik kérdéses *valóllanság* a f.-litkei pályázat.

A tárgyi igazság iránt érdeklődő szíves olvasó kezébe veszi e Lap 44-ik számát s összeveti az *Osváth Pál* úr helyreigazításával. Bizonyosan az a kérdés támad először is lelkében: mit érdeklí e bírósági végzés *Osváth Pált*? Talán ő az a kérdéses ifjú atyafi?

Nem ő, távolról sem.

„Szerintünk nem kevésbé elítélendő *Osváth Pál* döghei lelkész eljárása is, ki az itt fennforgó fegyelmi vétség értelmi szerzője, mivel az ő közbenjárása nélkül“ stb. stb. az érdekelt ifjú atyafi nevét elhallgatom ezuttal is.

Az idézett passzus elegendő az érdeklődés megértésére s bíróságunk ítélete, mely szerint az ifjú atyafit a pályázatból is kizárta (hallomásom szerint e végzést az e. ker. feloldotta, *forma* hiba miatt) felmenti Referent a további betűzéstől. Azonban, *Osváth Pál* úr ellenére is, a legnagyobb becsülését és bizodalját fejezi ki itt is, azon felsőszabolcsi bíróság iránt, a ki a választások törvényszerűsége és tisztasága felett, ily lelkiismeretes kötelességérzettel őrködik. Mert köztapasztalat szerint, ezek a modern választások kezdenek egyházi életünk legveszélyesebb pontjai lenni. Vigyázzanak, a kiket biztatott, mert az adás-vevés már nyílt piacon történik és némely tisztos és arravaló lelkészársunk csak azért nem juthat felebb érdeme szerint, mert sem pénze, sem lelkiismerete nincs e szemérmetlen vásárban.

Többet nem hozok fel a litkei ügyszö, bár az én kezeim között is vannak már hivatalos iratok, de én ismeretlenül is becsülöm az érdekelt ifjú atyafit, ki inkább abban tévedett, hogy a jóakaró barátja eszközeit elfogadta.

A másik dolog, a tanügyi bizottsági elnök jelentése, illetve erről tett referáda.

Ez már valóban érdeklí *Osváth Pál* lelkészársunkat.

Ha a tisztelt olvasó kezébe veszi e Lap illető számaint és megint egybeveti a közölt dolgokat, ezekhez kiegészítésül szíveskedjék elolvasni az alábbi hivatalos betérjesztést, melyből meríté a „Referens cím alá bujkáló úr hazug információit“.

Tehát:

„A második, vagy dombrádi körben az iskolalátogatást végezték *Osváth Pál* és *Szalánczy Bertalan* urak, még mielőtt arra felhívták, s az iskolaügyi adatok összegyűjtésére szükséges gyűjtő-ívekkel elláttattak volna. Így az iskolalátogatás teendőit csak részben végezték. E miatt én *Czövek János* komorói lelkész urat voltam kénytelen felkérni az iskolaügyi adatok összegyűjtésére. Ő kérésemet szíves készséggel teljesítette is.

Igaz ugyan, hogy mult nyári gyűlésünk azt a határozatot hozta, hogy a dombrádi körbe a *Tolnay Miklós* e'hunytával megürült helyre lelkészi körlátogatóul, *Osváth Pál*, Dögebe megvalasztott lelkész úr, a várdai körbe pedig a Vardába megvalasztandó lelkész jelöltetik ki. De miután Vardában még nem ejtetett meg a lelkész-valasztás, s a látogatások idején *Osváth Pál* tényleg még Vardában lakott: ezuttal még őt én a várdai körbe eső iskolák látogatására szándékoztam kiküldeni; de az ő szemei előtt másnemű magán érdekek is lebegvén, a kiküldetésnek elébe vágott s hogy az új körben minélelőbb ismeretséget köthessen a látogatáshoz szükséges nyomtatványokert sem tudakozódva, elnöki megbízás nélkül indult körutjára s hirszerint magát helyenként miniszteri megbízottnak adva ki, végezte az iskolai vizsgálatokat s azoknak eredményéről egy ápril 7-én kelt jelentésében, hozzám, mint tanügyi elnökhöz beszámolt.“

Ezekután pedig befejezésül csak annyit: Referens mindig a tiszta munkát szerette és becsülte, fent és alant egyaránt. Az egyén külalakja, csak egy bizonyos eszme megtestesülése. Referens sohasem kutatta senki-nek nevét, sem címeit, hanem — tényeit. Sohas keresse t. Lelekészársam se, ki „*bujkál*“ a Referens cím alatt, hiszen úgy is tudja! A közönségre pedig nem mindig tartozik a *ki*, hanem inkább a *mi*. A kíváncsiság nem férfias dolog.

Ismételve őszintén kinyilvánítom, hogy lelkületemben ez a kis dolog, semmifele változást nem eszközölt *Osváth Pál* úr iránt, kivel a legszívelyesebb tisztársi viszonyban óhajjt maradni

Referens.

IRODALOM.

Megjelentek és beküldettek:

1. A „*Protestáns Szemle*“ 9-ik füzete egyháztörténeti dolgozatokat tartalmaz, avatott íróink tollából. *Pokoly József* „*Az erdélyi fejedelmek viszonya a prot. egyházakhoz*“ cím alatt érdekesen ismerteti az állam és egyház viszonyát Erdélyben a reformáció kezdetén s e viszony későbbi alakulását. *Révész Kálmán* az *1791. évi budai zsinat naplóját* közli folytatólag, melyet *Óri Fülöp Gábor* sárospataki theol. tanár, majd tiszánineni superintendens sajátkezüleg irt s melyet egyháztörténetünknek ezen érdemes buvára az abauji ev. ref. egyházmegye levéltárában talált meg. A napló rendkívül becses adalékul szolgál ama nevezetes zsinat és időszak viszonyainak közelebbi megismeréséhez. — A harmadik cikkben egyházunk multjának szintén egyik szorgalmas kutatója, *Földváry László* fejezi be adalékait, melyeket *Simándi Bodó Mihály alsó-dunamelléki püspök* életéről állított össze. A tartalmas füzetet, mint máskor is, irodalmi szemle zárja be.

2. „*A sárospataki ev. ref. egyház templomairól*, adalékul az ev. ref. egyház történetéhez“ cím alatt 61 oldalra terjedő füzetet adott ki a sárospataki ev. ref. főiskola érdemes tanára, *Szinyei Gerzson*, a mely méltán sorakozik a millennáris történeti monografiák értékesebb fajtái közé, bár nem arra van szánva, legalább bevallottan és közvetlenül nem, a mennyiben e művecskének az alkalmoszerűséget a sárospataki ev. ref. templom most végbe ment restaurálása s azt követő ünnepélyes felavatása adta meg. *Szinyei Gerzson* épen oly csinosan és jellemző általános korrajzi vonatkozá-

sokkal adja elő a pataki egyház templomainak s ezzel kapcsolatban magának az egyháznak viszontagságokkal teljes történetét, mint a hogy megírta, még szélesebb keretbe foglalva, de hasonló hivatottsággal a sárospataki főiskola rövid történetét. Ez utóbbi dolgozata a sárospataki főiskola millennáris értesítőjét tette az alkalomhoz valóban méltóvá és értékesé. Ugyancsak ő írta meg évekenkel ezelőtt a főiskola becses könyvtárának történetét is, ugy, hogy kétségkívül legtöbbet szolgáltatott az újabb időben azon szép multtal ékeskedő nevezetes egyház és főiskola történetéhez; rajta kívül még a napokban elhalt *Orbán* József tanár nyújtott — bár tárgyánál fogva szűkebb történeti anyagot — e célra, a főiskolai énekkar történetének megírása által. Színyei-nek előttünk fekvő munkája is mutatja, milyen kiváló helyet foglalt el Sárospatak a reformációt követő idők történetében. A becses és érdekes füzetet méltán ajánljuk olvasóink figyelmébe. Ára 1 korona. A tiszta jövedelem a sárospataki ev. ref. templom-alap javára fordítatik.

3. **Székfoglaló beszéd**, elmondott Nyirbátorban, 1896. július 15-én *Görömbei Péter* f.-szabolcsi ev. ref. esperes által. Nyomatott Nyiregyházán. — E tartalmas és a kötelességek élénk tudatáról és példányszerű buzgalomról tanuskodó beszéd megérdemli, hogy minél szélesebb körben olvassák s belőle tanulságot merítsenek mások is. Lapunk f. é. 30. számában Referens avatott tollal szolt már e beszédről, melyet az egyházmegyei közgyűlés is egész terjedelmében jegyzőkönyvébe vétetni méltónak ítélt. Kívánjuk, hogy a buzgó esperes gazdag programját mindenben megvalósíthassa.

4. **A szeptisii ev. ref. egyház története.** Levéltári okmányok s az egyházi feljegyzések alapján. Irta *Kovács Béla*, a szeptisii ev. ref. egyház lelkésze. A tiszta jövedelem az „Egyházi alaphoz“ csatoltatik. Kiadta a szeptisii ev. ref. egyház. Sárospatak. Nyom. Steinfeld J. 1896. Ára 1 korona. — A szeptisii ref. egyház egyike a legregebbieknek s hajdan még nagyobb jelentőséggel bírt hazánk felső vidékén, mint ma; ámbár ez egyház az abauji egyházmegyében ma is az elsők közé tartozik. *Kovács Béla*, az egyház mostani lelkésze, hasznos és méltánylást érdemlő fáradságos munkát végzett, midőn ez egyház történetét gondosan megírta, — a mint maga is mondja — egyrészt azért, hogy híveit a mult idők igen sokszor megrázó, de mindenkor felemelő hatása által egyházuk iránti lelkesedésre, lángoló szeretetre buzdítsa; másrészt azért, hogy e szerény munkával egy homokszemet vigyen amaz épülethez, melynek neve: a magyarországi ev. ref. egyházak története. Szerző igen sok érdekes és a mult idők viszonyaira világosságot derítő adatot közöl e munkában, melynek első része az egyház keletkezését s a katolicizizmussal folytatott küzdelmét írja le 1558—1711-ig; a második rész az elnyomatás koráról szol 1711—1773-ig; a harmadik rész az egyház újraéledéséről, fejlődése- és küzdelmeiről 1773-tól napjainkig. Függelékül a lelkészek és tanítók névsora van közölve. A 90 lapra terjedő csinos füzetet már a jótékony célra való tekintetből is ajánljuk t. olvasóinknak.

5. **Zur neuesten philosophischen Litteratur in Ungarn.** Von Prof. Dr. Math. *Szlávik*. — Ez értekezés külön lenyomat gyanánt adatott ki a nagy tekintélyű „Zeitschrift für Philosophie und phil. Kritik“ cz. folyóiratból. *Szlávik* már eddig is sok érdemet szerzett főleg prot. irodalmi viszonyainknak Németországban való ismeretése által, s lelkesedését e tekintetben még az ellene

intézett támadások sem tudták csökkenteni, sőt az „*Evang. Egyház és Iskola*“ legutóbbi számában maga buzdítja hivatott férfiainkat arra, hogy példáját minél szélesebb körben kövessék, mert különben nem vehet és nem is vesz tudomást rólunk a világ, vagy legjobb esetben is hiányosan vagy épen tévesen ismer meg. A kezünkél lévő kis füzetnek is ilyen célja van, melyben szerző a hazai filozófiai irodalomról folytatólag szolva, *Nagy Ferencz* kecskeméti tanár, *Brassai Sámuel*, *Pauer* újabb munkáit s az *Athenum*-ban megjelent dolgozatokat említi fel s ismerteti. Szerző buzgalma elismerést s példája követést érdemel.

6. **Az én lelkipásztori hitvallásom.** Beköszönő egyházi beszéd. Irta és elmondta a debreczeni ev. ref. egyház nagytemplomában 1896. ápril hó 12-én *Mitrovics Gyula* a debreczeni ev. ref. egyház egyik lelkipásztora. A hirneves lelkésznek e nagyérdékű beszédjére felhívjuk a figyelmet, mielőtt arról már legközebb tüzebben szólhatnánk.

7. **A dunamelléki ev. ref. egyházkerület Budapestén, 1896. okt. 17-én tartott egyházi értekezletének Emlékkönyve.** Az értekezlet megbízásából szerkesztette *Szöts Farkas*, az értekezlet titkára. Budap. Hornyánszky V. 1896. — E kis füzet már a harmadik évi közgyűlésről ad számot. Tartalmát képezik az Értekezlet közgyűlésén tartott előadások, u. m. *Kecskeméthy István*-tól: Az intensív keresztyén munkásság apológiája; *Lévay Lajostól*: Legerősebb teendőink az egyház belső építésében; *Fábián Dénestől*: A lelkészek pastorális magatartása a egyes házasságokkal szemben; *György Lászlótól*: Evangelizáció a gyülekezetben. Ezek után az Értekezlet naplója *Hamar Istvántól*; titkári jelentés, indítvány és határozat a lelkészárva számára állítandó szeretetház ügyében; számadás az 1895. évi bevételekről és kiadásokról és az adományok kimutatása következik, *Szöts Farkas* titkártól. Az elmondottakban sok követésre méltó dolgot találhatnánk mi is itt a Tiszántul. Különösen a szeretetház tervéhez még visszatérünk.

8. **Theologiai Ismeretek Tára.** *Zoványi Jenő* hézagpótló s épen azért támogatásra érdemes irodalmi füzetes vállalatából a VIII. füzet (II. K. 3. f.) jelent meg a napokban. Tartalmát „*Isten anyja*“ és „*katherosok*“ szók határolják. A gondnal szerkesztett munkát ajánljuk ismételve olvasóink pártoló figyelmébe.

9. **Magyar tájszótár.** A m. t. akadémia megbízásából szerkeszti *Szinnyei József* egyet. tanár. E becses vállalatból a I. köt. X. füzeté jelent meg. *Mecsar-Nyűzsög* szavak közé eső alkalommal. Megjelenik márcz. 1., jun. 1., szept. 1., decz. 1. Előfizetési ára évenként 4 frt. Nemcsak nyelvészeknek, de minden művelt magyar embernek hasznos segédkönyv.

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

44. **Az izsnyétei ev. ref. egyház vázlatos története.**

(Folyt. és vége.)

Áttérve már az egyház ingatlanaira, a földbirtok nem volt annyi mint most kezdettől fogva, hanem kivált századokkal előbb alig valami. A legrégebb feljegyzés szerint a lelkésznek a mezőben csak 7 darab földje volt, az egyháznak saját használatra pedig semmi. Az első urbarialis összeírás 1699-ben volt, de akkor még semmi külön birtok nem adatott az egyháznak, vagy

lelkésznek, csak később keletkezett a lelkészi birtok oly formán, hogy a határ egyes elgazosodott és senki által nem használt helyeit a lelkész számára jövedelmező szántóul, vagy kaszálónak kiirtották. 1782-ben aztán szabályszerű földmérés volt, a mikor az addig használt földek lajstromba vétettek.

Ekkor méretett az eddig használatban volt temető hely is, mert a legrégebb temető benn a faluban a lelkészi udvar és templom közötti téren vala. 1797-ben ismét földmérés volt s ekkor adattak a mostani szántók és kaszálók lelkész és tanító számára, az előbbinek $35\frac{1}{8}$, az utóbbinak 18 magyar hold mennyiségben s valószínűleg a földes uraság belenyugvásával. Az egyháznak ezeken kívül saját kezelésében van még 18 holdja, mely egy 1855-ben elhunyt egyháztag által hagyományoztatott. Legújában szereztetett egy új temetőhely is, mert az előbbi már betelt. Az 1855-ik év még más hagyományyal is gazdagította az ekléziát, ugyanis egy egyháztag 4 ökrét végrendeletileg az egyháznak hagyta. E négy ökör árából s a hívek adakozásából egy öt változatu orgona szereztetett Blahunka Sámuel Szatmáron lakó orgonaművésztől, mely ma is használatik templomunkban. Mindkét hagyomány megszerzése jó részt Zagoni A. Károly azon időbeli lelkész érdeme, ki az orgonát is saját maga kezelte isteniszteletek alkalmával. Bármilyen kisszerű is ez orgona, annyi bizonyos, hogy a hívek áhítatát nagyban emeli s a szabályos éneklést nagyban előmozdítja. Nem is igen vétenek itt a kotta ellen, mi annyi más helyen izléstelené teszi az éneklés.

A mi már az egyház beléletét illeti, azt eleitől fogva buzgó vallásosság jellemzi. Az egyszerű nép mindig szerette a templomot látogatni s az egyházi közmunkákat teljesíteni: e tekintetben ma sem lehet panasz. Az egyházi fegyelem szigorú volt, az Isten káromlók, veszekedők, fajtalan életűek, ünneprontók, templomban rendetlenkedők nyakvasba tétellel, korbács vagy pálcza ütésekkel, templomi nyilvános poenitentia tartással, penzbírsággal büntetettek. A nyakvas, mely a templomkerítés egyik oszlopán állott s a bűnös nyakára csatoltatott, még alig néhány tizede tüntel onnan.

Az iskolára felügyeltek, már 1841-ben három előjáró volt megbizva azzal, hogy a mulasztó gyermekeket az iskolába kényszerítsék s minden bünbánati hét hétfőjén, miután a templomkerülőket, czéggéseket, urvacsorával nem előket megdorgálták, az egész Consistorium az iskolába ment, hol a gyermekek előmeneteléről tudakozódtak, őket megvizsgálták s ekkor az iskola épületét es a melléképületeket is megnézték, nincs-e valami hiány, vagy javítani való.

A harangozást már 1853-ban rendezték, rendes harangozót fogadtak az iskolás gyermekek helyett, ki fix fizetést huzott az egyháztól s huz ma is.

Egy egyháztag által adott 10 frton kis csengettyüt vettek, mely magas oszlopra állítatván a lelkészi udvar előrészén, ezzel adatik jel a harangozónak, hogy mikor menjen harangozni.

Nagyon czélszerű intézkedés, melyet kisebb helyeken jó lenne életbe léptetni mindenütt, hogy a lelkészek megszabadulnának a „harangozhatunk mán?”-féle zaklató kérdésektől.

A mi már a belhivatalnokok fizetését illeti, itt bizony nincs haladás az évekkel, maradtak a régi módi termény fizetések. Hogy régen t. i. pár száz évvel ezelőtt mit fizettek a lelkésznek, erről semmi feljegyzés vagy összeírás nem maradt, annyit tudunk csak a régiebb

adatokból, hogy itt is tizedet élvezett a lelkész, nem lévén külön földbirtoka.

Később pedig ágyszám szerint, vagyis párbért fizettek a hívek, erre mutat a házaspárok nyilvántartása, mely több évről feltalálható.

A népesség számát csupán 1828-tól találtam több ízben feljegyezve, mely jegyzések szerint volt: 1823-ban 486 lélek, ágyszám 101. 1825-ben 509 lélek, ágyszám 111. 1836-ban 604 lélek, ágyszám 124. 1850-ben 688 lélek. 1890-ben 725 lélek. 1895-ben 780 lélek.

Az egyháztagok által adott lelkészi fizetés így íratott össze az 1848-évi miniszteri rendeletre:

papi szántóföld $25\frac{1}{2}$ hold, 3 fordulóba, melyből 3 holdat az egyház munkál;
papi kaszáló 8 hold;
kertalja föld 2 hold;
termény 132 pozsonyi mérő, fele buza, fele gabona;
széna 84 szekér;
fa 80 szekér;
évi stóla 18 p. forint.

Ezeknek akkori értéke 408 frtban állapított meg, de a traktusi becslés 1859-ben mindezeket csupán 851 frtra számította fel.

A mai fizetés alig több valamivel s mindent felszámítva mai értékben 800 frtra becsülhető. A tanítói díjével értéke pedig 525 frtra tehető.

A belhivatalnoki fizetéseket a hívek mindig teljesítették s most is, bárha a nép elszegényedett évről-évre beszolgáltatják. Átlag véve az egyházi tartozásokat, azok maximuma egy családnál 15 frt, minimuma 5 frt. Bizony elég.

Az egyház vagyoni állapota a „Jelentő ív” szerint a következő:

Épületek értéke a felszerelésekkel együtt	8350 frt.
Ingtatlanok értéke	2400 frt.
Tőkékben van	1500 frt.
Évi jövedelem vagy szükséglet	1567 frt.
Évi kiadás	1665 frt.

Hiány évenként 98 frt mi rendszert közmunka vállalásból fedeztetik.

Összeállította Izsnyéten, 1896. jan. hó.

Szentimrey József,
ref. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

— A tiszántúli ev. ref. egyházkerület legutóbbi közgyűlésének még hitelesítetlen jegyzőkönyvei f. decz. 8-án hitelesítették. A hitelesítő küldöttség Kiss Áron püspök és gróf Degenfeld József főgondnok elnöklete alatt a kollegium kis tanácsstermében gyűlt össze, a hol Tóth Sámuel és dr. Bacsoni L. jegyzőkön kívül megjelentek Némethy Lajos, K. Tóth Kálmán, Balogh Ferencz, Ármós Bálint, Lengyel Imre egyhk. tanácsbírák és a kollegium három igazgatója.

— A tokaji templomavatás ünnepélyén, mely a napokban folyt le, Kun Bertalan ev. ref. püspök mondott megható imát, mely után Novák Lajos sárospataki theolog. tanár szép alkalmi beszédje következett. Végül Horváth János helybeli lelkész adta elő az egyház történetét.

— **Ritka szép elismerésben** részesült Szász Domokos erdélyrészi ev. ref. püspök azon fáradságtalan hazafias munkálkodásáért, a melyet főleg az egyház érdekében már egy évtized óta folytat. Harminczhat erdélyi főrangú hölgy készítetett sajátkezűleg az érdemes püspök részére egy nagyszerű szönyeget, úgy hogy mindenik közülök egy-egy koczkát varrt, melynek hátsó oldalára saját neve van himezve. Az eszme megpendítője báró Kemény Kálmáné, báró Bánffy Polixéna úrhölgy volt. A püspök igen szép levélben mondott köszönetet e kitüntető gyöngéd megtiszteltetésért.

— **Lelkészválasztás.** A nyíregyházi ev. ref. egyházban Lukács Ödön halála folytán megüresedett lelkészi állás f. hó 6-án tartott lelkészválasztó közgyűlésben meghívás útján dr. **Bartók Jenő** debreczeni ref. főgymn. helyettes tanár által tötetett be. A tudós ifjú lelkész előtt szép munkatér fog nyílni ehben az egyházközségben, melynek helyzeténél fogva nagyobb jelentősége van. Meg vagyunk győződve, hogy a fontos lelkészi feladatokra a kiváló készségű lelkészben alkalmas erőt nyert az egyház, s azért a választáshoz a legmelegebben gratulálunk.

— **A tiszafüredi népes ev. ref. egyház,** melynek lelkészi állása 35 éven át hűen szolgált lelkészének, **Bán Zsigmondnak** halálával üresedett meg, e hó 6-án szép ünnepélyt tartott. Ekkor igtatta be az egyházközség egyhangú bizalma által meghívott **Csánky Bénéjmin** tiszaburai volt segédlelkészt **Dorogi Lajos,** a heves-nagykúnsági egyh. megye esperese hivatalába, az időközi lelkész és a szomszéd városok és községek lelképásztornainak, közel s távol vidéki vendégeknél s a helybeli egyháztagnak lelkes részvéte mellett. A t.-füredi nagy templom zsúfolásig megtelt s feszült figyelemmel hallgatták az ifjú lelképásztornak, kit kitűnő hírnév előzött meg és sok reménység várt, Ján. ev. 21. 15—17. alapján tartott egyházi beszédét. A beszéd ékes volt hittell, tudománnyal, bölcseséggel és szeretettel s egy csapásra hódította meg azok szívét is, kik talán eredetileg más-ként gondolkoztak az árván maradt lelképásztori szék betöltéséről. Délben fényes banket volt a kaszinó nagytermében, melyen T.-Füred összes vallásfelekezeteinek képviselői is részt vettek, élükön az agg aranyéremkeresztes plébánossal, a neves régészszel, **Tariczky** Endrével. A közebeden szebbnél-szebb felköszöntők ünnepelték az újonnan beigtatott lelkészt és egyházát, **Dorogi** esperest, a felekezetek közti testvériséget s ennek megtestesítőjét, **Tariczky** Endrét stb. Este pedig az egyház főgondnoka, **Lipcsey József,** hívta vendégszerető házához az ünnepelők egy részét. A sok reményre jogosító ifjú lelképásztornak, kit mai nap ritka egyhangú bizalom választott s igaz szeretet fogadott, szívünkben kívánjuk: „Ad multos annos.“

— **A paptamási ev. ref. egyház örömnépe.** Deczember 6-ika kettős öröm, kettős ünnepnap, mert az Üdvözítő testben lett megjelenésének nagy ünnepére való készüléten kívül a művészetnek egyik remek alkotmányát e napon avattuk fel, azazadtuk át templomunkban új orgonánkat Isten nagy nevének dicsőítésére. Valóban öröm töltheti el a prot. kebleket, hogy ref. egyházunk tagjainak szívében még ma is él a prot. buzgóságnak és hagyományos áldozatkészségnek ama lelke, mely rövid 3 év leforgása alatt önkéntes adakozásból oly szép összeget — mintegy 1000 forintot — gyűjtött össze, melyből csinos orgonánk, templomunk főekessége, istenitisztelestünk eme buzgóságra ébresztő eszköze felállított. Orgonánk felavatása deczember 6-án — a templomot teljesen megtöltött nagy tömeg

jelenlétében, melyben a szomszéd egyházak közönsége is szép számmal volt képviselve — folyt le. Az ünnepély a XXXIII-ik zsoltár 3 első versének elénekklésével kezdődött, melyet **Beke Antal** hajdu-böszörményi ének- és zenetanár művészi magaslaton járó orgonajátékával vezetett, melynek most megható lágy hangjai, majd erőteljes, szívet és elmét átrezgő mély akkordjai egész valónkat át- meg átjárták s a gyülekezet szívből fakadó hálaéneke, a művészileg kezelt orgona hangjaival ünnepélyes összhangba olvadt. A XXXIII. zsoltár 3 első versének elhangzása után e sorok írója, mint helybeli lelkész lépett a szószékre s a CL. zsoltár 1—4. verséről tartott egyházi beszédet az ünnepély és Advent tárgyának megfelelőleg. Majd az alkalmi utóima végeztével felolvastattak a szószékből azoknak nevei és adományai, kik 3 rövid év alatt lehetővé tették orgonánk felállítását. Nem volna azonban egészen helyes tudósításom, ha meg nem emlékezném s elismerésem nem nyilvánítanám s egyúttal minden orgonát építő egyháznak jóakarató párfogásba nem ajánlanám **Fridl Lipót** nagyváradi orgonaépítő urat, ki szolid áru, jó és csinos munkájával úgy a vidéki, mint a helybeliek elismerését is méltán kiérdemelte. — Estve az orgona-alap javára bált tartottunk, melyben úgy a vidékiek, mint helybeliek közül sokan vettek részt s az 1 koronás belépti díj mellett is, mintegy 30 frt tiszta jövedelemmel zárult a bevételi napló. Végül nem mulaszthatom el, hogy a kegyes adományokért, a bái felülfizetésekért úgy a vidéki, mint a helybeli egyháztagnak ez úton is köszönetemet ne nyilvánítsam. Legyenek áldva mindazok, dicséret és tisztesség legyen mindazoknak, kik orgonánkat kegyes adományaikkal s fáradságot nem ismerő buzgalmukkal létrehozni s ez által templomunkban Isten nagyobb dicsőítését munkálni kegyesek voltak. **Paptamási, 1896. deczember 10. Majoros Gyula,** ev. ref. lelkész.

— **Válaszul a „helyreigazítás és felvilágosítás“-ra.** Kenessey Béla theol. igazgató és egyh. ker. igazgatótanácsos úr a „legációk apadása“ című korábbi közleményünkre e lap 49-ik számában válaszol, s kifejti az erdélyi egyházkerületnek a legáció-ügy rendezésére irányított eljárását. Hát mi készséggel elhiszszük neki mindezeket, de kérjük, hogy ő is higgye el azt nekünk, hogy közleményünk állításait, az azokból vont következtetéseket mi sem a levegőből vettük. Ennek bizonyítására álljon itt két hivatalos megkeresés, mely a kérdéses legációk lelkészi hivatalától hivatalosan intézetett főiskolánk akadémiai igazgatóságához (a nevek elhallgatásával) úgy, a mint következik: „220—1896. A . . . i ev. ref. lelkészi hivataltól. Nt. Akadémiai igazgatóság! Az erdélyi ev. ref. egyházkerület méltóságos igazgató-tanácsa új szabályrendeletet dolgozván ki a legációkra vonatkozólag, mely szabályrendelet értelmében a . . . i ev. ref. egyház is az erdélyi egyházkerület kollegiumaiból (!) köteles kérni ezután a legátusokat: sajnálattal kell kérnem a nt. akadémiai igazgatóságot, hogy . . . t a legációk jegyzékéből már a közlő karácsoni ünnepekre is törölni sziveskedjék! Mély tiszteletem kifejezése mellett maradok sat.“ Egy másik hivatalos megkeresés: „117—896. sz. Tekintetes Főiskolai Igazgatóság! Az erdélyi ev. ref. egyházkerületnek f. év július havában tartott közgyűlése elhatározván a kerület területén levő legációknak a kolozsvári theologiai akadémiához leendő csatolását, fájó szívvel jelentem be a Tek. főisk. Igazgatóságnak, hogy már most karácsontól fogva nem kérünk legátust a debreczeni főiskolából, illetve az eddig fennálló kapcsolatot

jövőre megszűntnek kérem tekinteni. *Fáj nekem és egyházam közönségének* ezen kapcsolat megszakítása, de a felsőbb hatóság határozatába beletörödni az anyaszentegyház iránti fiúi kötelesség" sat. sat. — Mi úgy tudjuk s hiábavaló volna a tagadása, hogy az erdélyi egyházkerületi egyházközségek ügyeinek igazgatásában sokkal centralisztikusabb a berendezkedés, a vidéki működő pontoknak a középponttal sokkal közvetlenebb érintkezése van s ennek befolyás tekintetében sokkal inkább ki van szolgáltatva, mint bárhol egyébütt magyarhoni egyházkerületeinkben. Ennek tudatában már — ha nem történt volna is hivatkozás a közölt megkeresésben „a felsőbb hatóság határozatára” — okunk lett volna az elszakadás tényének kiindulását bizonyos felsőbb intézkedésre vezetni vissza. Hát még akkor, a mikor a közölt tartalmú hivatalos megkeresés a legáció-megszüntetés bejelentésénél minden kétséget kizárólag az egyházhatóság intézkedésére hivatkozik, azt állítja előtérbe, gondolhattunk-e egyébre, mint arra, hogy ez csakugyan úgy történt? Ennek ellenére mi a Kenessey úr által rossz néven vett közleményünkben sehol egy szóval sem mondtuk vagy írtuk, hogy ez az intézkedés minden kétséget kizárólag az erdélyi egyh. kerületi felsőbb hatóságtól, vagy éppen Kenessey Béla úrtól származott volna. Még kevésbe akartuk belemagyarázni a kérdéses igazgatói tanács-rendeletbe az elszakadás elrendelését, mi ezt nem tettük. Csak annyit mondtunk és írtunk, hogy „a mint értesülünk, a legációt felmondó egyházak saját egyházkerületök oly értelmű határozatára hivatkoznak” sat. Nekünk két jönevű lelkész állításának alapos voltában kételkednünk nem volt szabad. És mi kárhozzátandónak az elszakadás tényét nyilvánítottuk, lett légyen az bárhol kezdeményezve, nem pedig a mosakodó rendeletet, melynek létezéséről — bocsánat! — tudomásunk sem volt. És most megenged Kenessey Béla úr, ha minden biztatása és engedélye ellenére sem fog keszvség nyilatkozni a debreczeni főiskolai ifjúságnál arra nézve, hogy ama legációk egyikét is válaszsza, mely Debreczennek egyelőre „lefúvoit”. A biztatás önkéntelenül is eszünkbe juttatja a hadsereg ügyes manővrozása után kijelentett ama legfelsőbb királyi elismerést, mely a káplárhoz a hátbautás alakjában érkezett meg. Az elmondottak után azt kutatni (bár e kisebbrendű kérdés miatt nem indokolt Eris almájára gondolni) hogy kit érinthet az ildomoságról szóló leczkésztetés, ki dobta az „Eris almáját a két testvér-egyházkerület közé”, ki járt el animozitással a nyilvánosság elé hurczolásal, a nélkül, hogy végére járt volna a dolognak, az, egyáltalában nem a mi kötelességünk. — Ezeket a sorokat már megírtuk, midőn egyik elriasztott egyház lelkészének olyan értelmű megkeresését volt alkalmunk olvasni, melyneifogva egyháza karácsonra folytatólagosan Debreczenből kér legatust. A magunk „animozitása” kimentésére itt idézzük a megkeresés végső sorait: „együttal van szerencsém egyházam nevében hálás köszönetet fejezni ki azon hírlapi közleményért, melynek eredménye lett az, hogy egyházam a debreczeni ősi főiskola mellett maradhatott.” *Referens.*

— A „Dunántúli Prot. Lap” szerkesztésétől *Németh István* theol. tanár ez év utoljáján visszalép s helyét dr. *Antal Géza*, e lap eddigi buzgó munkatársa foglalja el.

— *Zimmermann Gyula*, a helybeli állami főreáliskola érdemes és jeles nemetnyelvi tanárát, a vall. és közokt. miniszter a IX. fizetési osztály 1. fokozatából a VIII. fiz. osztály 3. fizet. fokozatába nevezte ki. A jól megérdemelt elismeréshez szívből gratulálunk.

— **Akadémiai kör** megalakításával foglalkozik az ősi kollegium akadémiai ifjúsága, a melynek célja volna az, hogy az egész theol. és jogakad. ifjúságot s kebelében levő egyesületeket egy testületté szervezve, bizonyos jótékony közszellemet és éberebb tevékenységet létesítsen ifjúságunk körében. A mennyiben az egyházi és világi elem testvéries együttműködésének előkészítését lehetne ez uton munkálni, a mire az életben oly nagy szükség van; és a mennyiben az ifjúság körében az önképzés, a komoly kötelességérzet eszközül, nem pedig pusztá szereplési viszketeg kielégítésére szolgáland ez a szervezkedési mozgalom: azt örömmel üdvözöljük, mint ifjúságunk öntudatos, komoly előretörekvésének egyik örvendetes tanujelét. A gyűlés, a mely e czélből decz. 10-én tartatott meg *Nagy Sándor* szénior elnöklete alatt és a melyen *Konrád Ernő* joghallgató fejtette ki az egyesülés célját és szükségességét, az alapszabályok kidolgozására és az előkészítésre egy bizottságot küldött ki, melynek tagjaivá lettek a szénior elnöklete alatt *Bagaméry Károly* 3 th., *Bede László* 4 th., *Bogdán Lajos* 3 th., *Csajághy Károly* 4 jh., *Davidovics Sándor* 3 jh., *Kálmán Gyula* 3 jh., *Konrád Ernő* 3 jh., *Polgár Kálmán* 2 jh. és *Torday Sándor* 4 jh.

— **Karácsonyi filléres vásárt** rendez a Gönczy-egyesület választmánya decz. 19-én és 20-án a „Bika” szálló disztermében, a hol 20—25 sátorban 40—50 hölgy fogja szolgáltatni a különféle ajándék-tárgyakat, ételeket, italokat. A kiállított tárgyakat szállító üzletekből nyereendő százalék a „*Filléres füzetek*” című népnevelő irodalmi vállalat fejlesztésére fordítatik. Az összajvetel kétségkívül élvezetes leend, a miről kezeskedik a rendezőség ügyessége és tapintata; a czél pedig megérdemli a minél nagyobb mérvű támogatást. A rendezőség élén a ritka buzgalmu *Eötvös Károly* Lajos tanfelügyelő és *Kalocsa Róza* felsőleányiskolai igazgatónő állanak.

— **Előfizetési díjjal hátralékban levő olvasóinkat** tisztelettel felkérjük, hogy a hátralékot szíveskedjenek **mielőbb** beküldeni a kiadóhivatalhoz.

Szerkesztői üzenetek.

U. B. Becses küldeménye tárgyalanná vált, a mint utóbb írni méi öztatik, de nem egészen, mert a mint mai közleményünkben is kitünik, a dolog a helyreigazítással nincs teljesen tisztázva. Különb. levél utj n többet. — *P. Gy.* Az ajánlatot szívesen és köszönettel fogadjuk, s teljesítését várjuk. — *E. L.* A küldeménynek, mint mindig, úgy most is megörültünk. Jó lesz ünnepi tápláléknak.

TARTALOM - JEGYZÉK: A magyarázatos bibliáról. *E. J.* — Indítvány a tiszántúli ev. ref. egyházkerület egyházi értekezlet újjászervezése tárgyában. *Balogh Ferencz* — *Tárcza:* Emlékezet. *Keszi Hajdu Lajos.* — *Tanügy:* A m.-szigeti jogakadémia. *V. Krüzselyi Bálint.* — A református népiskola. *Vincze József.* — *Közéletünk:* Utóhang a felső-szabolcsi gyűlési tudósításhoz. *Referens.* — *Irodalom.* — *Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében levő egyházak történetéhez:* 44. Az izsnyétei ev. ref. egyház története. *Szentimrey József.* — *Különfélék.* — Szerkesztői üzenetek.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.